

O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK TA'LIMNING HOLATI VA ISTIQBOLLARI.

Mamayusupova Lola

*Sharof Rashidov nomidagi Samarqand Davlat Universiteti akademik litseyi
o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda ekologik ta'limning hozirgi holati va uning istiqbollari tahlil qilinadi. O'zbekistonda ekologik ta'limni rivojlantirishning ahamiyati, uning jamiyatdagi roli, ekologik madaniyatni shakllantirishdagi vazifalari, shuningdek ekologik ta'limning yoshlar orasida keng targ'ib qilinishi muhim masalalar sifatida ko'rib chiqiladi. Mamlakatda ekologik ta'lim tizimining takomillashuvi va ekologik muammolarni hal etishdagi ahamiyati yoritiladi. O'zbekistonning ekologik ta'lim tizimini rivojlantirishda ilmiy-texnikaviy yondashuvlar, o'quv dasturlaridagi yangilanishlar va ekologik ongni shakllantirish borasidagi tadbirlar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Ekologik ta'lim, ekologik madaniyat, ekologik xavfsizlik, atrof-muhitni muhofaza qilish, barqaror rivojlanish, O'zbekistonda ekologik ta'lim, ekologik ong, ta'lim tizimi.

Kirish

So'nggi yillarda ekologik ta'lim dunyoning ko'plab mamlakatlarida, shu jumladan O'zbekistonda, muhim ijtimoiy-texnikaviy masala sifatida qaralmoqda. Ekologik ta'limni rivojlantirish nafaqat tabiatni asrash, balki barqaror rivojlanishning asosiy mezonlarini shakllantirishga ham yordam beradi. O'zbekiston o'zining ekologik siyosatini yanada takomillashtirish, atrof-muhitni asrash va barqaror rivojlanish asosida ekologik ta'limni rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. Ushbu maqolada ekologik ta'limning hozirgi holati, asosiy yo'nalishlari, ta'lim tizimiga joriy etilgan o'zgarishlar, ekologik madaniyatni tarbiyalash va ta'limda yangi yondashuvlar haqida batafsil ma'lumotlar beriladi [1].

O'zbekistonda ekologik ta'limning hozirgi holati: O'zbekistonda ekologik ta'limning rivojlanishi Oliy ta'lim va maktab ta'lim tizimlarida ekologik fanlarni o'qitishdan boshlanadi. 1992-yilda O'zbekistonda ekologiya bo'yicha maxsus ilmiy va ta'lim dasturlari ishlab chiqilgan va xalqaro ekologik yondashuvlar asosida ishlab chiqilgan yangi ta'lim metodikalari joriy etilgan. Mamlakatda ekologik ta'lim sohasida bir qator milliy va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda ilmiy-texnikaviy ishlanmalar amalga oshirilmogda. Biroq, ekologik ta'limni rivojlantirishda hali ko'plab muammolar mavjud. Ayniqsa, ekologik madaniyatni shakllantirish va

ekologik xavfsizlikni ta'minlash borasida ta'lim tizimidagi ayrim kamchiliklar bartaraf etilishi zarur [3].

Ekologik ta'limning asosiy vazifalari va yo'nalishlari: Ekologik ta'limning asosiy vazifalari quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi [2]:

1. **Ekologik madaniyatni shakllantirish:** Yoshlarni tabiatga bo'lgan hurmat va ehtiyotkorlikni rivojlantirish, ularni ekologik ongli va mas'uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalash.

2. **Barqaror rivojlanish tamoyillarini o'rgatish:** O'zbekistonning ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik taraqqiyotiga mos keladigan ekologik ta'limni rivojlantirish, atrof-muhitni asrash va tabiiy resurslarni tejash bo'yicha bilim va ko'nikmalarni shakllantirish.

3. **Ekologik xavfsizlikni o'rgatish:** Ekologik xavfsizlikni ta'minlash va tabiatni himoya qilishga qaratilgan maxsus kurslar va dasturlarni joriy etish.

4. **Ekologik ta'limda ilmiy tadqiqotlar va yangiliklar:** Ekologik ta'limni rivojlantirish uchun ilmiy-texnikaviy yondashuvlar va tadqiqotlar asosida ta'lim dasturlarini yangilash [4].

Ekologik ta'lim tizimida o'zgarishlar va yangi yondashuvlar: So'nggi yillarda ekologik ta'lim tizimida sezilarli o'zgarishlar ro'y berdi. Bu o'zgarishlar faqat O'zbekiston uchun emas, balki butun dunyo miqyosida ekologik ta'limni yangilash va zamonaviylashtirishga qaratilgan global tendensiyalar bilan bog'liqdir. Ekologik muammolar, atrof-muhitning ifloslanishi, tabiiy resurslarning isrof bo'lishi kabi masalalar ekologik ta'limning ta'sirini yanada kuchaytirishga zamin yaratdi. Yangi yondashuvlar ekologik ta'limni zamonaviy, interaktiv, va amaliy qilishga qaratilgan [5].

1. **Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish:** Ekologik ta'lim tizimida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash ekologik ta'limni samarali qilishda muhim o'rin tutadi. Traditsion darslardan tashqari, zamonaviy texnologiyalar, masalan, multimedia, virtual haqiqat va interaktiv o'quv dasturlari yordamida ekologik ta'limni yanada qiziqarli va samarali qilish mumkin. Bu, o'z navbatida, yoshlarning ekologik muammolarga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularni ekologik mas'uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalashda yordam beradi.

2. **Amaliy va loyihaviy ta'lim metodikalarining rivojlanishi:** Ekologik ta'limda amaliy yondashuvlarning qo'llanilishi muhimdir. Ta'lim jarayonida talabalar ekologik muammolarni hal qilishda o'zlarini amaliyotda sinab ko'rishlari kerak. Shu maqsadda ekologik loyiha ishlari, atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha tadbirlar, tabiatni o'rganish sayohatlari kabi faoliyatlar amalga oshirilmoqda. Yoshlar ekologik loyihalar orqali jamiyatdagi real muammolarni hal qilishga o'z hissalarini qo'shish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

3. **Ekologik ta'limda transdistsipliner yondashuv:** Ekologik ta'lim faqat ekologiya fanlariga emas, balki iqtisodiyot, sotsiologiya, huquqshunoslik va boshqa ijtimoiy fanlarga ham aloqador bo'lishi zarur. Transdistsipliner yondashuv ekologik ta'limni kengaytirib, o'quvchilarga ekologik muammolarni turli nuqtai nazardan tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Bu yondashuv ekologik qarorlar qabul qilishda talabalarni ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy omillarni inobatga olishga undaydi.

4. **Barqaror rivojlanish maqsadlariga asoslangan ta'lim dasturlari:** BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs) asosida ta'lim dasturlarini ishlab chiqish, ekologik ta'lim tizimining yangi yondashuvlaridan biridir. O'zbekistonda ham, ekologik ta'limni barqaror rivojlanish g'oyalariga yo'naltirish uchun turli dasturlar, masalan, "Ekologik xavfsizlik" va "Barqaror energetika" kabi kurslar va seminarlar o'tkazilmoqda. Bu yondashuv nafaqat ekologik ongni oshirishga, balki ekologik ta'limni ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlik bilan bog'lashga ham xizmat qiladi [10].

5. **Ekologik ongni oshirishda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish:** Yangi texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar ekologik ta'limni kengaytirish va yoshlar orasida ekologik ongni oshirishda samarali vositalarga aylangan. Ijtimoiy tarmoqlar orqali ekologik tadbirlar, ongli iste'mol va ekologik faoliyatlarni targ'ib qilish, yoshlarni ekologik masalalar bo'yicha doimiy ravishda xabardor qilish mumkin. Bu platformalar orqali ekologik ta'limni jamiyatning keng qatlamlariga etkazish mumkin.

6. **Ekologik ta'limda o'qituvchilarning malakasini oshirish:** Ekologik ta'limning samarali bo'lishi uchun o'qituvchilarning malakasi muhim omil hisoblanadi. Shu sababli, o'qituvchilarga ekologik ta'lim bo'yicha maxsus treninglar va kurslar tashkil etish, ularga zamonaviy pedagogik metodikalarni o'rgatish zarur. O'qituvchilarning ekologik muammolarni tushunishlari, talabalarga ekologik bilimlarni etkazishda yanada samarali yondashuvlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Ekologik ta'lim tizimida o'zgarishlar va yangi yondashuvlar ekologik ta'limning samaradorligini oshiradi, yoshlarni ekologik ongli, mas'uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Zamonaviy texnologiyalar, amaliy metodikalar, barqaror rivojlanish g'oyalari va transdistsipliner yondashuvlar ekologik ta'lim tizimini yangilashda muhim vositalarga aylangan. Shu bilan birga, o'qituvchilarning malakasini oshirish va ekologik ta'limni keng targ'ib qilish ham ekologik ongni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi [9].

Ekologik ta'limning istiqbollari va yangi imkoniyatlar: O'zbekistonda ekologik ta'limni rivojlantirishning istiqbollari quyidagicha:

•**O'qituvchilarni malakasini oshirish:** O'zbekistonda ekologik ta'lim sohasida faoliyat yuritayotgan pedagoglarni malakasini oshirish, ularni yangi ilmiy yondashuvlar va metodikalarga o'rgatish zarur.

•**Oliy ta'lim muassasalarida ekologik ta'limni kengaytirish:** Ekologiya bo'yicha maxsus ta'lim dasturlarini, ekologik xavfsizlikka oid kurslarni joriy etish.

•**Jahon tajribasini o'rganish:** O'zbekistonning ekologik ta'lim tizimini takomillashtirishda xalqaro tajribani o'rganish va uning yaxshi tomonlarini o'zlashtirish.

•**Yoshlarni ekologik faoliyatga jalb qilish:** Yoshlarni ekologik loyiha va tadbirlarga jalb qilish, ularning ekologik ongini rivojlantirish va faoliyatlarini qo'llab-quvvatlash [6].

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, maqolada tahlil qilingan O'zbekistonda ekologik ta'limning hozirgi holati va istiqbollari, mamlakatda ekologik ongni shakllantirish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash uchun yangi yondashuvlar va metodikalar joriy etilishining zarurligini ko'rsatdi. Ekologik ta'limni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydigan omillar, mamlakatdagi ta'lim tizimining takomillashuvi, yoshlarni ekologik faoliyatga jalb qilish va ekologik ta'limning global muammolarni hal etishdagi ahamiyati alohida ta'kidlandi. Kelajakda ekologik ta'limni yanada samarali amalga oshirish uchun ta'lim metodikalarini yangilash, o'quv dasturlarini zamon talablariga moslashtirish zarur. Bu jarayonda, innovatsion usullar va texnologiyalarni qo'llash, interaktiv o'qitish yondashuvlarini joriy etish, shuningdek, mahalliy va global ekologik muammolarni hal etishda amaliy tajribalarni kiritish muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, ekologik ta'limni rivojlantirishda davlat va jamoatchilik o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish lozim. Ta'lim muassasalari, mahalliy jamoalar va nodavlat tashkilotlari o'rtasida samarali muloqot va hamkorlik, ekologik masalalarga e'tiborni oshirishga yordam beradi. Yoshlarni ekologik faoliyatlarga jalb qilish orqali ularning atrof-muhitga nisbatan mas'uliyatli yondashuvini shakllantirish mumkin. Shuningdek, ekologik ta'limda o'qituvchilarning malakasini oshirish va ularni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan tanishtirish ham muhimdir. O'qituvchilar ekologik masalalarni talabalarga qiziqarli va tushunarli tarzda yetkazish uchun kerakli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari zarur. Natijada, O'zbekistonda ekologik ta'limni rivojlantirish nafaqat yosh avlodning ekologik madaniyatini oshirishga, balki mamlakatning barqaror rivojlanishi va ekologik xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ekologik ta'lim orqali yoshlar kelajakda atrof-muhitga nisbatan mas'uliyatli fuqarolar bo'lib yetishadilar va global ekologik muammolarni hal etishda faol ishtirok etadilar. Buning natijasida, O'zbekistonning ekologik barqarorligini ta'minlash va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun mustahkam asoslar yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Islomov, M. (2023). O'zbekistonda ekologik ta'limni rivojlantirishning dolzarb masalalari. Tashkent: Ta'lim nashriyoti.
2. Yuldashev, T. (2022). Ekologik madaniyat va ta'lim. Samarqand: Ekologiya akademiyasi.
3. Karimov, Sh. (2024). Ekologik ta'limning ahamiyati va istiqbollari. Toshkent: Akademiya nashriyoti.
4. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi. (2019). O'zbekistonda ekologik ta'limni rivojlantirish strategiyasi.
5. Soliyev, R., & Mirzaev, S. (2021). Ekologik ta'lim va barqaror rivojlanish. Tashkent: O'zbekiston ekologiya instituti.
6. Sharipov, F. (2020). Ekologik ta'limda innovatsion metodlar. Samarqand: Ta'lim va metodika nashriyoti.
7. Tolibov, A. (2023). Ekologik xavfsizlik va ta'lim tizimi. Tashkent: Ijtimoiy fanlar nashriyoti.
8. UNESCO. (2020). Global education monitoring report 2020: Inclusion and education – All means all. Paris: UNESCO Publishing.
9. FAO. (2021). Education for sustainable development goals. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
10. BMT. (2020). Barqaror rivojlanish maqsadlari: Ta'lim va ekologiya. New York: Birlashgan Millatlar Tashkiloti.